

MÚZEJNÉ STARINKY

Občasník Múzea Janka Kráľa v Liptovskom Mikuláši

December 2016

Srdce Liptova začína ďalší jubilejný rok

Počas minulého roka sme si celou sériou podujatí, medzi ktorými dominovali Stoličné dni 2016, pripomínali 730. výročie prvej písomnej zmienky o meste Liptovský Mikuláš. Začínajúci sa nový rok bude tiež v znamení významného jubilea pre naše mesto. Pred 340 rokmi, podľa dochovaných záznamov presne 14. júna 1677, prijali predstavitelia Liptovskej stolice na zasadnutí vo vtedajšej Nemeckej Lupči rozhodnutie, aby sa jej stálym sídlom stal Liptovský Mikuláš. Stoličné dni 2017 tak budú mať úplne prirodzenú ústrednú tému.

Trvalo síce ďalšie tri desaťročia, keď sa Liptovský Mikuláš stal aj prakticky stálym sídlom Liptovskej stolice, ale to nič nemení na tom, že sa to celé začalo v roku 1677. V tejto súvislosti je viac ako symbolické, že prvým stoličným domom bola od roku 1713 práve terajšia sídelná budova nášho mestského múzea s neprehliadnuteľnými arkádami na centrálnom námestí.

Vlani sa nám podarilo oprášiť projekt vybudovania dôstojného depozitára. Naša radnica ho jednomyseľne schválila. Dúfajme, že pri rozhodovaní kompetentných o jeho podpore zaväzí nezastupiteľný význam Liptovského Mikuláša pri formovaní slovenského národa a jeho štátnosti. Bez vyhovujúceho depozitára uchováme dlhodobo iba veľmi ťažko množstvo historicky mimoriadne vzácných zbierkových predmetov.

Základným predpokladom riadnej zbierkotvornej činnosti múzea je dôsledná evidencia a revízia zbierkového fondu, jednoducho povedané, aby sme vedeli, čo, kde a v akom stave spravujeme. V tomto ohľade máme z minulosti čo doháňať a o zásadné novoročné predsavzatie, ktoré musíme bezpodmienečne splniť, tak máme postarané. Ďalšou veľkou výzvou je rekonštrukcia a modernizácia hlavnej expozície, aby sa stala oveľa priťažlivejšou pre návštevníkov, ale i obyvateľov srdca Liptova.

Mikulášania, všetko najlepšie v novom roku 2017, veľa zdravia, šťastia, lásky, rodinnej pohody, úspechov, vrátane hrdosti na naše jedinečné mestské múzeum.

Jaroslav Hric, riaditeľ Múzea Janka Kráľa

Kam chodievali kedysi Mikulášania maškrtiť

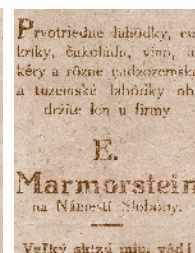
Historické fotografie majú zázračnú moc – dovoľujú nám cestovať v čase na miesta, ktoré dôverne poznáme. A keď ich doplníme o informácie zachované v dobových dokumentoch, reklamných tlačiaroch a o spomienky pamätníkov, obraz našej minulosti začne ožívať. Dozvieme sa tak napríklad i to, kam približne osem desaťročí dozadu chodievali Mikulášania za prvotriednymi maškrtami.

Liptovský Svätý Mikuláš, severovýchodná časť hlavného námestia, 30. roky minulého storočia. Výstavný dvojdom s päťbokým arkierom celkom vľavo vlastnili Kürzcovci. V jeho prízemných priestoroch podnikali so železom a stavebným materiálom, západnú časť prenajímali. Susedný rohový dom patrila Deziderovi Löwymu – prevádzkoval tu tlačiareň, kníhkupectvo a papiernictvo. Na mieste, ktoré dnes poznáme ako Baťovu uličku, sa nachádzal vchod do starkovskej rafinérie liehu a elektrárne. Starkovcom patrila i moderná vila pri vstupe na dnešnú Pišútovu ulicu. Z radu meštianskych domov sa svojou architektúrou vymykala i funkcionalistická stavba so strohým preskleným

priečelím, ktorú si na mieste staršieho domu nechala postaviť firma Baťa.

Nás však najväčšmi zaujíma práve dom susediaci s Baťovou mikulášskou predajňou obuvi. Reklamná markíza pred jeho vchodom pozýva do vychýrenej lahôdkarne **Eduarda Marmorsteina**. Vstúpime do nej prostredníctvom spomienok mikulášskej rodáčky Sone Kovačevičovej, rod. Žuffovej (spomienková kniha Preskakovanie polienok, 2001): „Medzi mikulášske špeciality patrila obchod pána Marmorsteina s delikatesami na námestí. Vo veľkých výkladoch mal tento zázračný obchodník naukladané dobroty a zvláštnosti dovezené z celého sveta. Ponúkal nielen pražskú šunku, spišské párky, ale aj maďarskú salámu, bosniacke slivky, talianske hrozno, grécke figy, egyptské datle, jablká a ananás z Kalifornie, kokosové orechy a banány z Afriky, čokoládu zo Švajčiarska a pomaranče či mandarínky zo Španielska. Vína objednával z Maďarska, koňaky z Francúzska a čo ja viem čo všetko ešte. Počas trhov a jarmokov stála pred jeho výkladmi vždy kopa vidiečanov, ktorí sa dohadovali o vyloženej tovare. Keď tam vošli, kde-tu kúpili ruslika alebo údenáča či pre deti žemličky.“ A podľa ďalších pamätníkov, medzi domácimi bol mimoriadne obľúbený i Marmorsteinov šalát či varená šunka podávaná teplá s chrenom.

• Z reklamnej inzercie Eduarda Marmorsteina v dobovej tlači.

(pokračovanie na str. 2)

(pokračovanie zo str. 1)

Pár domov severne od Marmorsteinovej lahôdkarne, v susedstve starkovskej vily, mal svoju prevádzku šikovný mikulášsky cukrár **Adolf Gelb**. Do Gelbovej cukrárne nahliadneme prostredníctvom spomienok ďalšej mikulášskej rodáčky, Tatiany Hilbertovej, rod. Droppovej (v roku 2005 zaznamenala Ľubica Rybárska): „*To bolo – nič lepšieho sa nedalo spraviť, ako mal pán Gelb. To bol jeden senzačný, slušný pán. Koláče mal vo výklade, napríklad francúzsky krémeš, to sa rovná cesto, šlaháčka a koliesko ananásu. Potom mal také špice – dole bol puserlík a figy, orechy namleté, niečím spojené a bola to taká pyramídka a obliata čokoládou. To som si po korune chodila kupovať. To bolo voľačo! Aj sa tam sedelo. To bol taký fajný žid – on to všetko sám vyrábal. Židia mali výbornú túto sladkú kuchyňu.*“

Článok sme pripravili v rámci spomienky na zaniknutú mikulášsku židovskú komunitu, ktorej bola venovaná i naša tohtoročná výstava *Mikulášska židovská komunita: Príbehy – osudy – ľudia* (výstavná sieň Múzea Janka Kráľa, október – december 2016).

Zuzana Nemcová

Foto: archív Múzea Janka Kráľa

• Gelbova cukráreň mala i licenciu na pouličný predaj zmrzliny.

Zo zbierok Múzea Janka Kráľa:

Zápisnice kuratória Základiny Jána Pálku

Ján Ľudovít Pálka (1869 – 1935) sa zapísal do histórie nielen ako jeden z významných mikulášskych podnikateľov v garbiarskom priemysle. Preslávil ho aj socializačný experiment, ktorý uskutočnil krátko po prvej svetovej vojne vo svojej kožiarskej fabrike. Pálka sa vtedy pokúsil pretaviť svoje kresťanskohumanistické zmýšľanie do praktického podnikania, keď urobil robotníkov svojimi spoločníkmi a účastníkmi na zisku a zaviedol pre nich rôzne benefity (štipendiá, odmeny za inovácie a kreatívny prístup k práci, platené dovolenky). Hoci Pálkov pokus skončil o niekoľko rokov neúspechom, vzbudil mimoriadny záujem v laickej verejnosti, v podnikateľských, akademických i politických kruhoch, keďže išlo o jeden z prvých socializačných konceptov v Československu uvedených do praxe.

Menej známou už je skutočnosť, že Pálka pätnásť rokov predtým založil fond na podporu chudobných liptovských študentov stredných a vysokých škôl. Vďaka príspevku z pálkovskej základiny tak mohlo študovať niekoľko budúcich evanjelických farárov, učiteľov či verejných činiteľov. Originálne zápisnice kuratória Základiny Jána Pálku sa nachádzajú v zbierkach nášho múzea.

Menej známou už je skutočnosť, že Pálka pätnásť rokov predtým založil fond na podporu chudobných liptovských študentov stredných a vysokých škôl. Vďaka príspevku z pálkovskej základiny tak mohlo študovať niekoľko budúcich evanjelických farárov, učiteľov či verejných činiteľov. Originálne zápisnice kuratória Základiny Jána Pálku sa nachádzajú v zbierkach nášho múzea.

Základina Jána Pálku bola založená 6. mája 1904 pri evanjelickej a. v. cirkvi vrbeckosvätomikulášskej na počesť zosnulého továrenníka **Jána Pálku (1835 – 1904)**. Pri jej zrode stál nielen jeho jediný syn, spomínaný Ján Ľudovít Pálka, ale aj manželka Zuzana Pálková, rod. Bellová a dcéra Mária Schavernochová, rod. Pálková.

Základinu vo výške tisíc korún spravovalo a o jej prerozdelení rozhodovalo tzv. opatrovníctvo (kuratórium), ktorého členmi boli: Jur Janoška, Peter Miko, Ján Ľudovít Pálka, Jur Lacko, Andrej Pálka, Adolf Kállay, Emil Stodola a Ľudovít Ballo (po jeho smrti Miloš Lacko). Jeho predse-

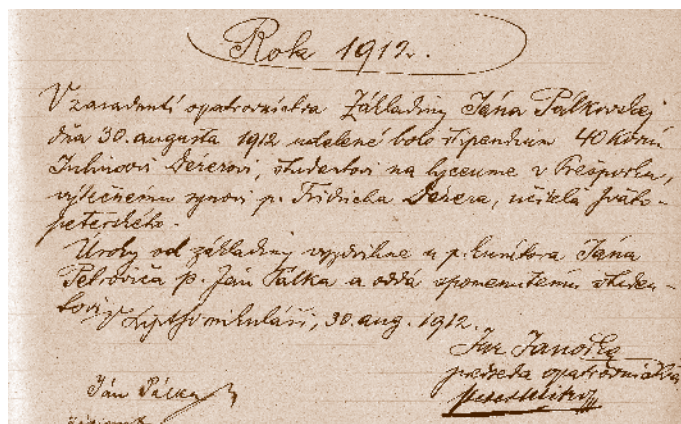
dom bol vždy zborový farár a námestníkom inšpektor zboru. Kuratórium Základiny Jána Pálku sa schádzalo raz ročne a štipendium udeľovalo jednému z chudobných evanjelických študentov z Liptova.

Príspevkom na štúdium tak bol podporený napríklad v roku 1905 študent teológie v Šoprone **Fedor Ruppeldt (1886 – 1979)** – neskorší biskup Západného distriktu evanjelickej a. v. cirkvi, ale aj politik, publicista, kultúrny historik, hudobník a prekladateľ. Dalším z pálkovských štipendistov bol v rokoch 1908 – 1913 syn svätopeterského evanjelického učiteľa a študent bratislavského lýcea **Július Dérer (1895 – 1963)**. Aj Dérer bol neskôr ordinovaný za evanjelického a. v. kňaza, v medzivojnovom období sa tiež angažoval v politike, dejiny si ho však pamätajú i ako statočného bojovníka proti fašistickému i komunistickému režimu.

Kniha so zápisnicami kuratória z rokov 1905 – 1913 je vedená rukopisne, autorom zápisov je samotný Ján Ľudovít Pálka, ktorý na seba prevzal i funkciu zapisovateľa. A spomenuté mená štipendistov pálkovskej základiny sú dôkazom toho, že jej zakladateľ musel byť spokojný – veď jeho finančná podpora padla na úrodnú pôdu.

Zuzana Nemcová

Foto: archív Múzea Janka Kráľa, súkromný archív pani Vierky Bodickéj

• Zápisnica opatrovníctva Základiny Jána Pálku z roku 1912. Svojím podpisom ju overili predseda Jur Janoška, tajomník Peter Miko a zapisovateľ Ján Pálka.

Návrat do jednej gymnaziálnej triedy po 75 rokoch

Mikuláské gymnázium je nielen jednou z dominánt centra Liptova, je to hlavne škola, ktorá od roku 1912 (od roku 1919 v slovenčine) vzdeláva a vychováva. Vždy malo špecifickú atmosféru, ktorá sa v priebehu približne sto rokov jeho existencie mení, v závislosti od dobových okolností. Aj každá trieda mala a má svoju charakteristickú náladu, ktorá dlho zostáva v pamäti absolventov a po rokoch už len na starých fotografiách. V Múzeu Janka Kráľa archivujeme i historické gymnaziálne obrázky. Niektoré v origináloch, niektoré ako elektronické kópie. K tým druhým od tohto roka patria i tri školské „podobenky“, ktoré sme zoskenovali z originálov zapožičaných od pána Martina Kučeru z Liptovského Mikuláša. Keďže tieto fotografie majú bez pár mesiacov jubilejných 75 rokov a objavili sme na nich aj našu múzejnú priateľku a poradkyňu Dr. Oľgu Kadlecovú, rod. Mikulášovú, využili sme túto nevšednú príležitosť a nazreli sme s ňou do triedy VI. C koncom školského roku 1941/1942. Fotografie sú na svoju dobu poňaté netradične – namiesto zvyčajnej spoločnej fotografie na priečelí školy alebo v školských laviciach neznámy fotograf odfoťil študentky s profesorom na obidvoch koncoch triedy a pridal i záber v školskej botanickej záhrade.

Sexta – VI. C bola dievčenská trieda. Neskôr, v septime a oktáve, sa triedy špecializovali na klasickú a reálnu a až vtedy sa pomiešali s chlapcami zo súbežnej triedy. Krátko pred koncom školského roku, v máji či v júni 1942, sa však lúčili so starou podobou triedy, čakalo ich spomínané rozdelenie i rozlúčka s vtedajším triednym profesorom Jozefom Kováčikom, ktorý ich učil botaniku.

Nápad odfotografovať sa pri tabuli i v náprotivnej časti triedy nás tak po desiatkach rokov vracia do jednej z gymnaziálnych tried, vidíme jej vybavenie, tvar lavíc, katedry, obrazy na stenách... Študentky nenosili uniformy, predpísaný bol však čierny glotový plášť s bielym či námorníckym golierom. Niektoré dievčatá pridali do vrečka plášťa i bielu fazónku. K výbave mikulášskych gymnazistov v tých časoch patrila i špeciálna šiltovka, tzv. brigádírka, ktorú bohužiaľ na fotografii nemáme. Mala približne tvar vojenskej dôstojníckej čiapky, okrúhly vrch, vystužený šilt a obvod. Po okrajoch ju lemovala strieborná alebo zlatá šnúrka. Strieborné lemy mali šiltovky študentov primy až kvintáni až oktaváni nosili čiapky so zlatým lemom. Aby bolo jasné, do ktorého ročníka študent patrí, vpredu nad šiltom boli zo striebornej či zlatej šnúrky našité 1 – 4 čiaročky. Čiapka mikulášskych gymnazistov by bola i originálnym predmetom v našom múzejnom zbierkovom fonde – ak by sa u niekoho ešte našla, potešili by sme sa.

Dievčatá sme sa s pomocou Dr. Kadlecovej pokúsili identifikovať, a to podľa fotografie pred tabuľou. Podľa nákresov a nápisov na nej práve mali hodinu botaniky. V hornom rade zľava stojí: Beľa Králiková z Palúdzky, Zuzana Vozáriková z Vrbice, Libuša Terebeši (Tuchová) z Liptovského Hrádku, Kveta Fašiangová z Bobrovca, Lýdia Malíková z Okoličného, Oľga Mikulášová z Palúdzky, Etela Verčinská z Palúdzky, Viera Kabzanová z Liptovskej Sielnice, Ľudmila Kokavcová z Palúdzky. V strede zľava stojí: Oľga ... z Ružomberka, Eleonóra Tábory z Bobrovca,

... Kráľová, Mária Bacúrová z Bobrovca, Oľga Kavuliaková z Liptovského Hrádku, Petronela Ilavská z Važca, Želmíra Mlynarčíková z okolia Liptovského Jána, ..., Oľga Macková z Liptovského Mikuláša, Elena Dančiaková z Ružomberka. O stôl sa opiera ... Oravcová, celkom dole sedia zľava Soňa Žampachová a Ľubica Žuffová – obidve z Liptovského Mikuláša.

Dievčatá s profesorom Kováčikom v protiláhlej časti triedy. Niektoré po skončení sexty odišli na iné školy, mená väčšiny z nich nájdeme v zoznamoch absolventov. Maturovali o dva roky neskôr, začiatkom povstaleckého leta 1944, pod vedením pani profesorky Magdy Zaicovej.

Tretia fotografia je opäť netradičná. Študentky s triednym profesorom sú rozostavené v školskej botanickej záhrade. Dnes už po nej niet ani stopy, na jej mieste sa nachádza športový areál. Záhrada bola orientovaná smerom k dnešnej Jilemnického ulici, starostlivo udržiavaná, založil ju v dvadsiatych rokoch 20. storočia riaditeľ gymnázia Jan Šindelár. V spomienkovom texte, ktorý je súčasťou gymnaziálnej Pamätnice vydané v roku 1968 o tom napísal: „No ostal ešte aj voľný čas na to, aby som sa venoval úprave rozsiahleho pozemku za budovou. Bol tu vtedy obraz ozajstnej džungle, s vegetáciou nikým nekontrolovanou na stavenisku viac rokov neupratanom, s hrbami skál, zvyškov tehál a zase s hlbokými jamami, odkiaľ brali na stavbu piesok. A tak sme – pravdaže, vtedy bez buldozérov – vyrovnali a vyčistili najprv časť dvora, aby sa žiaci mali cez prestávky kde prejsť, vybudovali sme tu ihrisko pre telocvik s pretekárskou dráhou. Potom sme vytvorili okrasnú záhradu smerom k ulici, v zadnej časti sme vysadili mnoho stromov a vybudoval som čiastočnú botanickú záhradu s alpinom. (...) Pre úplnosť treba dodať: dal som podnet k vybudovaniu dvoch tenisových dvorcov, klziska, tiež som zbudoval skleník pre tropické rastliny ako doplnok botanickej záhrady.“

Botanickú záhradu po odchode riaditeľa Šindelára v roku 1938 udržiaval správca školy, pravdepodobne i profesori botaniky. Záhrada slúžila študentom nielen na relax, ale i na praktické vyučovanie prírodopisu.

Lubica Rybárska

Ďakujeme pánovi Martinovi Kučerovi za zapožičanie rodinných albumov a Dr. Oľge Kadlecovej, CSc., za identifikovanie väčšiny študentiek, pána profesora i ďalšie zaujímavé informácie.

Mosty – Gesharim 1991 – 2016

Mosty, Gesharim, Pontes, Bridges, Brücken, Hidak či Phurta. V každom jazyku synonymum stavby prepájajúcej dva brehy, ktorá vzniká vedomou ľudskou činnosťou. A v prenesenom význame sú vyjadrením túžby po komunikácii, preklenutí rozporov a rozdielností v prospech toho, čo nás spája.

Aj projekt Mosty – Gesharim vznikol presne pred štvrtstoročím v týchto konotáciách. V období ponovembrového nadšenia, v protiklade k nelichotivému obrazu dosluhujúceho storočia, poznačeného dvomi svetovými vojnami a v našich geopolitických súradniciach i dvomi totalitnými režimami, v ktorých sa tie medziľudské mosty skôr búrali, ako stavali. V meste s trojkonfesionálnou tradíciou, kde tolerancia bola základom spolužitia, pretože tu ešte pred druhou svetovou vojnou žili pospolu evanjelická, katolícka a židovská komunita.

V tomto časopriestore sa v roku 1991 rodí jedinečný projekt. Jeho ideovým otcom sa stal vtedajší minister kultúry, archeológ a publicista, prednovembrový organizátor alternatívnej kultúry, občiansky aktivista a jeden z protagonistov Novembra 1989 na Slovensku – Ladislav Snopko.

V júni 1991 navštívil na pozvanie vtedajšieho primátora mesto Liptovský Mikuláš. Vtedy prvýkrát vstúpil aj do liptovskomikuláškovej synagógy. Zdevastovaná kultúrna pamiatka, ktorú minulý režim využíval ako skladište, v ňom zanechala hlboký dojem. „Bol na ňu úžasný pohľad. Zapôsobil na mňa – ošarpaná klasicistická architektúra skrývala vo svojom vnútri nádherný priestor s vynikajúcou akustikou. Pochopil som, že je najvyšší čas pomôcť ju zachrániť a začleniť späť do organizmu mesta,“ zaspomínal si o niekoľko rokov Snopko v jednom z rozhovorov.

Ešte v to leto zorganizoval členov hnutia Human a ochranárskej organizácie Strom života a spoločne sa pustili do jej čistenia. Snopkovo pozvanie prijalo aj niekoľko federálnych ministrov a poslancov SNR. „Všetci sa pustili do práce a občania Mikuláša s účasťou sledovali politikov, ako v montérkach čistia pamiatku. Potom si doniesli vlastné náradie a pridali sa k nám. Synagóga sa tak vrátila späť do ich života a začali sa o ňu starať,“ dopĺňa svoje spomienky Ladislav Snopko.

A už koncom júla 1991 sa v priestoroch synagógy mohol konať prvý koncert – recitál sólistky opery SND Ľubice Rybárskej.

• Leto 1991 – dobrovoľnícka brigáda v liptovskomikuláškovej synagóge. Na konci júla sa vo vyčistenej synagóge mohol konať prvý koncert Mosty – Gesharim – recitál sólistky opery SND Ľubice Rybárskej.

Na počiatku projektu Mosty – Gesharim bola teda zdevastovaná liptovskomikuláška synagóga a iniciatíva za jej záchranu. Tá bola z veľkej miery úspešná: v 90. rokoch mesto Liptovský Mikuláš preinvestovalo niekoľko miliónov korún na opravu strechy, fasády, dažďovej kanalizácie, odvlhčenie stavby, demontáž vitráží a presklenie okien; reštaurátorské práce v interiéri však ostali dodnes nezrealizované. Čo je však podstatné, synagóga je od tých čias súčasťou kultúrneho života v Mikuláši.

Ústredná myšlienka Mostov bola hneď od počiatku ponímaná a rozvíjaná mnohovrstvnato a viacrozmerne. Mosty – Gesharim sa stali nielen projektom obnovy kultúrnych pamiatok (neskôr boli do programu začlenené i rekonštrukcia Kostola Panny Márie zo Svätej Mary umiestnenej v pribylinskom skanzene či záchrana zničeného židovského cintorína v Liptovskom Hrádku). Stali sa i platformou pre medzináboženský dialóg na Slovensku, keď sa v 90. rokoch na Liptove pri opravách chátrajúcich pamiatok stretávali mladí kresťania a židia. Desiatdňové stretnutia boli zároveň priestorom pre vzájomné spoznávanie, komunikáciu, prednášky, diskusie na tému kresťanstva a židovstva a ich vzájomných vzťahov. Smerovali pritom k vzájomnému porozumeniu a priateľstvám.

Už počas prvého ročníka Mostov sa ich vyvrcholením stalo koncertné podujatie, ktoré jazykom hudby podčiarkovalo základnú ideu, posolstvo i zmysel projektu. Mosty – Gesharim svojimi vystúpeniami od počiatku podporovali popredné osobnosti z rôznych spektier slovenskej a českej hudobnej scény. V rokoch 1994 – 2003 pritom boli tieto unikátne hudobné mosty budované nielen ponad rôzne žánre, ale aj ponad priestor na dvoch pódiiach súbežne – v synagóge a kresťanskom chráme, ktoré boli prepojené rozhlasovými linkami. Od roku 2011 spájajú Mosty – Gesharim celý stredoeurópsky kultúrny priestor, keď sa v liptovskomikuláškovej synagóge na jednom pódii stretávajú okrem slovenských a českých

aj poľskí a maďarskí umelci. Mosty sa tak postupne sformovali v hudobnú udalosť roka, ktorá prezentuje špičkových hudobníkov rôznych národností a hudobných žánrov pod jednou „ekumenickou strechou“.

Projekt prešiel počas svojej dvadsaťpäťročnej histórie rôznymi premenami, základná idea však ostala rovnaká – budovať mosty porozumenia. Pretože slová Ladislava Snopka, ktorými v roku 1991 štartoval Mosty – Gesharim, nestrácajú na aktuálnosti ani po 25 rokoch: „Žijeme v dobe, ktorú trápia sváry a protivenstvá možno viac ako iné doby. Oživil sa nacionalizmus a vzkriesil náboženský fundamentalizmus, oboje v extrémne vypätej, intolerantnej podobe. Žijeme v dobe, ktorá potrebuje

balzam na svoje rany. Hojivú možnosť porozumenia, ktoré by všetko preklenulo. Stačí sa rozhliaďnúť okolo seba. Osobné a skupinové záujmy žienú ľudí proti sebe často spôsobom, z ktorého sú nakoniec sami nešťastní. Problémy žalostne narastajú, a pritom by stačilo na chvíľu postáť, zamyslieť sa, nájsť dosť síl i odvahy a vcítiť sa do situácie toho druhého. Vykročiť na most porozumenia.“

Zuzana Nemcová

Foto: archív Múzea Janka Kráľa (Miloslav Vilím, Filip Lašut, Ján Svidran)

• Účinkujúci Mostov – Gesharim 1995, zľava Peter Toperczer, Zolo Lenský a Mirka Křivánková. Zolo Lenský, liptovskomikulášsky rodák a dlhoročný spevák bratislavskej Novej scény, sugestívnou Modlitbou za mŕtvych symbolicky otváral koncerty Mostov – Gesharim od roku 1994 až do svojej smrti.

• Mosty – Gesharim 2016. V liptovskomikulášskej synagóge v rámci jubilejného ročníka vystúpili o. i. džezmeni Peter Lipa a Gábor Winand.

POĎAKOVANIE

Naše múzeum svojim záujmom i financiami tento rok podporili Uhríkovci z Levíc a ďalší nemenovaní priaznivci. Ďakujeme im aj za pomoc pri príprave našich podujatí i za príspevky, ktoré nachádzame v našej pokladničke v synagóge. Všetky sú uložené na sponzorskom účte a Múzejné starinky vychádzajú aj vďaka nim. Veľmi pekne všetkým ďakujeme.

Múzejné starinky môžete podporiť zaslaním finančného príspevku na sponzorský účet Múzea Janka Kráľa.
Číslo účtu v UniCredit Bank je 6623853007/1111. ĎAKUJEME!

Konzervátorský fotoreport:

Tristoročná Cithara sanctorum v „novom šate“

V konzervátorskej dielni Múzea Janka Kráľa pobudne ne jeden zbierkový predmet. Niektoré potrebujú „len“ dôkladnú očistu, iné treba odhrdžiť, zafixovať... pri tom rozobrať na súčiastky a opäť zložiť. Niekedy potrebuje predmet v záujme jeho ďalšej ochrany doplniť chýbajúcu časť – vtedy už ide o reštaurovanie. Deliaci čiara medzi konzervovaním a reštaurovaním je veľmi tenká a klukatá. Jednotlivé úkony treba poznačiť do Záznamu o konzervovaní zbierkového predmetu, ktorého súčasťou je aj fotografická dokumentácia.

Veľkú časť nášho zbierkového fondu (takmer 8 400 evidenčných čísel) tvoria knihy. Niektoré majú aj niekoľko sto rokov a čas ich veľmi poznačil. Vo fonde máme i výnimočnú zbierku rôznych vydání známeho evanjelického kancionála *Cithara sanctorum*, pre ktorý sa zaužíval aj názov *Tranoscius*. Tento názov vznikol podľa mena jeho autora a zostavovateľa Juraja Tranovského (1592 – 1637), ktorý na sklonku života pôsobil a aj zomrel v Liptovskom Mikuláši. Prvé vydanie *Cithary sanctorum* vyšlo v Levoči v roku 1636, stala sa najrozšírenejším spevníkom slovenských a českých evanjelikov. Tento rok oslávila 380. výročie svojho vzniku. Preto sme do nášho fotoreportu vybrali práve dokumentáciu z konzervovania a reštaurovania *Cithary sanctorum*, vydané okolo roku 1690.

Kniha bola mechanicky znečistená, s veľmi poškodenou väzbou, chýbajúcou úvodnou stranou s datovaním i s chýbajúcimi listami. Po zdokumentovaní stavu bola očistená štetcom a gumou na listiny. Nepôvodná lepiaca páska bola odstránená za pomoci modelárskej žehličky. Jednotlivé zväzky listov boli uvoľnené z koženej väzby, predsádkové listy opatrne odstránené z lepenky. Uvoľnené zväzky boli rozobraté, očistené v mydlovom roztoku a následne usušené. Poškodené listy boli postupne opravené za pomoci japonského papiera a ryžového škrobu. Nepoužiteľná poškodená väzba bola nahradená novou, zhotovenou z lepenky potiahnutej kožou. Zväzky boli nanovo zošité, ich chrbát preplepený škrobovou gázou a následne vplepené do väzby. Do novej väzby boli vplenené pôvodné predsádkové listy. Pôvodná zničená väzba bude archivovaná spolu so zreštaurovanou knihou.

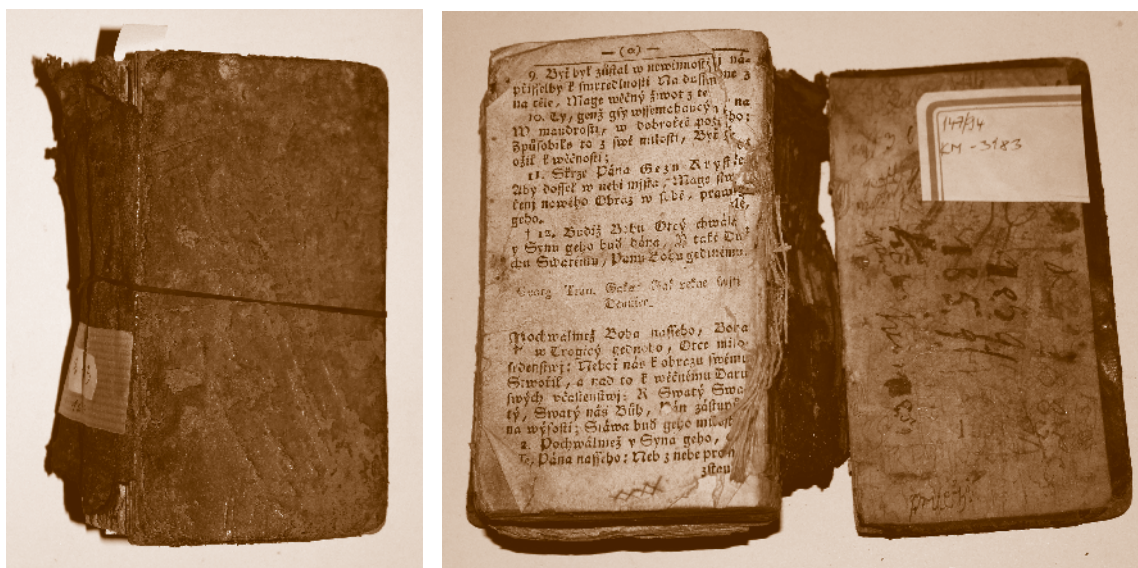
Fotografická dokumentácia zachytáva poškodenú knižku pred reštaurovaním, proces jej obnovy a nechýbajú ani obrázky zreštaurovanej *Cithary sanctorum* – výsledku niekoľkotýždňovej práce.

Miriám Haličková – Ľubica Rybárska

Foto: Miriám Haličková, konzervátorka Múzea Janka Kráľa

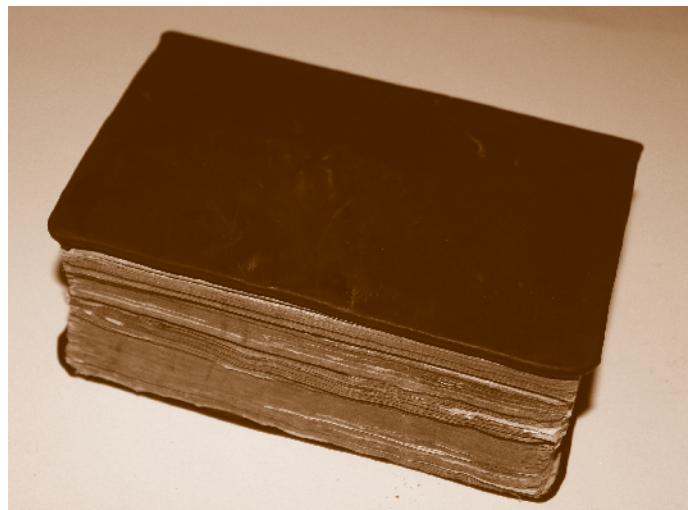

• PRED
REŠTAUROVANÍM

A dark, rectangular object, possibly a book or a box, lying flat on a light-colored surface. The object is oriented diagonally, with its longer sides running from the bottom-left towards the top-right. The surface of the object appears slightly textured or worn. The background is a plain, light-colored surface.

• ZREŠTAUROVANÁ CITHARA SANCTORUM

Eduard Slavoljub Penkala – takmer neznámy mikulášsky rodák

V historickom kalendári Liptovského Mikuláša tento rok figurovali aj 145. výročie narodenia vynálezcu **Eduarda Slavoljuba Penkalu** a 110. výročie jeho patentu mechanickej ceruzky. Pripomenuli sme ich podujatím, pripraveným v spolupráci s pracovníkmi štátneho archívu PhDr. Petrom Vítekom a Mgr. Ľubomírom Michalkom.

Penkalovi je na Slovensku čo splácať. Niet o ňom zmienky vo všeobecných encyklopédiách ani v Biografickom slovníku. Nespomínajú ho historici vedy a techniky, ani Malý slovenský Panteon vedy a techniky, ktorý v roku 2004 vydal Úrad priemyselného vlastníctva v Banskej Bystrici.

KORENE

Eduard Penkala sa narodil v Liptovskom Sv. Mikuláši 18. apríla 1871. Ako Eduardus Márius bol pokrstený o dva dni neskôr v Kostole sv. Mikuláša. Jeho otec František Penkala pochádzal z mesta Andrychov v Haliči, ležiacom na juhu dnešného Poľska. Bol kráľovský zememerač a koncom 60. rokov 19. storočia sa stal geometrom Konzorcia železničnej trate Košice – Bohumín. V mikulášskej katolíckej matrike je označený ako úradník stavby železnice. Matka Mária Hannelová (1935 – 1911) pochádzala pravdepodobne z Holandska.

Eduard Penkala mal troch starších bratov, Alexandra (z otcovho prvého manželstva), Jozefa, Rudolfa a mladšieho brata Jána. Jozef Penkala (30. 12. 1860 Varaždín – 15. 1. 1891 L. Mikuláš) bol geometrom. Rudolf Penkala (okolo 1868 – ?) bol železničný inšpektor, v rokoch 1930 – 1935 žil v Liptovskom Hrádku. Tu v roku 1945 zomrel aj jeho syn František Penkala (1899 – 1945), ktorý mal s manželkou Žofiou Kudroňovou tri deti: Františka (1928), Annu (1931) a Rudolfa (1933).

JUDr. Ján Penkala sa narodil v Liptovskom Mikuláši 26. 6. 1875. V katolíckom kostole bol pokrstený 17. júla 1875 ako Johannes Cornelius Julius Penkala. Študoval na Piaristickom gymnáziu v Ružomberku, v triednom katalógu z r. 1889/1890 je však pri jeho mene chybné uvedené ako otec Alojz Penkala, cisársko-kráľovský merač (merník). Oženil sa v roku 1894 s Katarínou Madrzejewskou. V Budapešti bol súdnym úradníkom, tu zomrel po roku 1927.

ŽIVOTNÉ OSUDY

Eduard Penkala mal podľa rôznych zdrojov maturovať 28. 9. 1892 na gymnáziu v Liptovskom Mikuláši. Gymnázium v tom čase neexistovalo a na Piaristickom gymnáziu v Ružomberku sa záznam o tom, že by bol v tomto období maturoval, nenachádza. V školských rokoch 1881/1882, 1882/1883 a 1883/1884 je však záznam v triednom katalógu, že študoval na tunajšej chlapčenskej a dievčenskej meštianskej škole. V triednom katalógu 1884/1885 je záznam o jeho vystúpení zo školy. Potom sa stopa po Eduardovi Penkalovi na Liptove stráca. Vieme, že študoval medicínu vo Viedni a chémiu na Kráľovskej vysokej technickej škole v Drážďanoch. Štúdium ukončil v roku 1898. V nasledujúcom roku sa oženil s Emíliou Stoffregenovou. Zoznámili sa v Drážďanoch, kde študovala hudbu. V roku 1900 sa usadili v chorvátskom Záhrebe. Mesto sa v tom čase rýchlo rozvíjalo, vďaka svojej geografickej polohe a prebiehajúcej industrializácii lákalo mladých akademikov z celej monarchie. Penkalovcom sa narodili štyri deti. Eduard Penkala sa stal naturalizovaným Chorvátom, prijal meno Slavoljub, zamestnal sa ako úradník ministerstva financií. Neskôr sa stal kráľovským technickým kontrolórom. Zomrel v Záhrebe 5. 2. 1922 na zápal pľúc, dva mesiace pred svojimi 51. narodeninami.

SVETOVÝ VYNÁLEZCA

Vyšťudovaný chemický inžinier bol všestranne vynálezca aj šikovný podnikateľ. V priebehu pätnástich rokov pracoval na vyše sedemdesiatich vynálezoch z oblasti mechaniky, chémie a letectva. Svoj prvý vynález, rotačnú zubnú kefku, si dal patentovať 26. októbra 1905 v Budapešti. Po pár mesiacoch, 24. januára 1906, patentoval svoj veľký vynález – mechanickej ceruzku. Na tomto mieste treba zdôrazniť, že Eduard Penkala nevymyslel pero ani ceruzku, ani jeho meno nedalo základ pomenovaniu pera či ceruzky, veď slová pen a pencil existovali už pred jeho narodením. Dementujeme tak informácie, ktoré priniesli tento rok mnohé slovenské médiá. Penkalov patent spočíval vo vylepšení mechanizmu už existujúcej ceruzky.

Predmetom vynálezu je zdokonalenie známych plniacich ceruziek, u ktorých sa tuha upravená v objímke pohybujúcej sa v držadle ceruzky opiera o podporný drôt, ktorý svojím druhým koncom dolieha pružne na dno vrtania držadla, teda vnútra držadla.

Je zaujímavé, že Penkala len niekoľko mesiacov po prihlásení patentu na jar 1906 otvoril v Záhrebe, na dnešnej Pražskej ulici, prvý obchod. Nebol však spokojný so svojím prvým patentom, preto už 24. septembra 1906 registroval v kráľovskom maďarskom patentovom úrade v Budapešti ďalšie vylepšenie. Patent dostal číslo 38353. V roku 1907 Ing. Penkala prihlásil aj ďalší patent na atramentové plniace pero.

O novú patentovanú ceruzku bol veľký záujem. Objednávky prekročili hranicu 10 000 kusov. Vyrábala sa spolu s ďalšími písacími potrebami v záhrebskej fabrike Penkala – Moster, ktorú Penkala založil s bratmi Mosterovcami. V rokoch 1912 – 1926 patrila k najväčším výrobcom pier a ceruziek na svete. Dnes na jej tradície nadväzuje TOZ – Tvornica olovka Zagreb Penkala, teda Továreň na výrobu ceruziek. K úspechu nového vynálezu prispel aj premyslený marketing. Stal sa oň samotný Penkala. Vymyslel aj charakteristické logo, resp. ochrannú známku, ktorú poňal ako svoju vlastnú karikatúru. Dobráčka tvár so špicatým nosom, veľkým uchom so zastoknutou ceruzou a perom preslávila po celom svete ceruzku, ktorá sa nikdy nestruhá, ako znel jeden z jej reklamných sloganov. Výtvarnú podobu dala logu Penkalova švagriná, akademická maliarka Jadviga Matavovska v roku 1908. Neskôr logo upravil nemecký maliar Georg Achtelstetter. Penkala vymyslel a patentoval aj klipsy, ktorým sa pero zasúvalo napríklad do vrecka a dnes sú neodmysliteľnou súčasťou každej plniacej ceruzky či pera. Náš rodák založil aj spoločnosť Elevator Chemical Manufacturing Company, ktorá vyrábala rôzne chemické prostriedky (saponáty, pečatný vosk). Ďalšia z Penkalových firiem Edison – Bell – Penkala produkovala prvé gramofónové platne a batérie.

PENKALA V MÚZEU JANKA KRÁĽA

V zbierkach múzea opatrujeme repliku Penkalovej mechankej ceruzky z roku 1906. Vyrobená bola v roku 1990, preto je na ceruzke vygravírovaný text: PATENT PENKALA ZAGREB 1906 1991 REPRINT 012056, teda jedinečné číslo repliky. Uložená je v papierovej škatulke, ktorá bola prvýkrát vyrobená v roku 1912 s logom fabрики. Na pribalenom informačnom letáku je originálny náčrt patentu a číslo 36946, ktoré patentovému spisu udelil Patentový úrad v Budapešti. Penkalovu ceruzku po 90 rokoch vzkriesil inžinier Boško Varičák-Keranovič, ktorý mal v Záhrebe malý obchod a servis na opravu ceruziek a pier. Pretože jej výroba vzhľadom na už ťažko dostupný materiál – ebonit – bola prácna, najprv vyrobil len osemnásť kusov. Ceruzka sa čoskoro stala vyhľadávaným suvenírom. Do Liptovského Mikuláša ju priniesla veľvyslankyňa Chorvátskej republiky pani Andrea Gustovič – Ercegovac, ktorá sa v roku 2002 zúčastnila pomenovania novej ulice v mestskej časti Palúdzka po našom rodákovi a významnom chorvátskom priekopníkovi Eduardovi S. Penkalovi.

Iveta Blažeková – Peter Vítek

• Penkalova ceruza, uložená v papierovej škatulke (vyrobená ako suvenír v Záhrebe), sa do múzea dostala v roku 2002.

PREČÍTAJTE SI

❖ **Vozár, Jozef: Významní slovenskí právnici z Liptova. Bratislava: Veda, 2016.** Najnovšia publikácia mikulášskeho rodáka doc. JUDr. Jozefa Vozára, CSc., popredného slovenského právnicka a riaditeľa Ústavu štátu a práva Slovenskej akadémie vied, približuje štvoricu významných právnikov našej histórie: Emila Stodolu, Augustína Rátha, Adolfa Zátúreckého a Štefana Lubyho. Spája ich nielen profesia a kraj, v ktorom sa narodili. Boli to zároveň osobnosti, ktorých význam presiahol hranice regiónu, z ktorého pochádzali, vynikajúci právnici i pedagógovia, vzdelaní, rozhladení muži s prirodzeným zmyslom pre spravodlivosť, v mnohých ohľadoch priekopníci a prvolezci – **Emil Stodola** ako ten, ktorý položil základy slovenského právneho názvoslovía a zakladal Právny obzor (prvý právnický časopis na Slovensku), **Augustín Ráth** ako prvý slovenský rektor Univerzity Komenského, **Adolf Zátúrecký** ako prvý Slovák vo funkcii prezidenta Najvyššieho súdu v medzivojnovom Československu a napokon **Štefan Luby** ako ikona slovenského práva, ktorá povzniesla slovenskú právnu vedu na európsku úroveň.

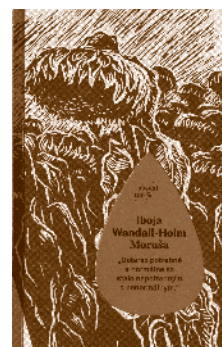
Kniha populárno-vedeckým jazykom približuje život a dielo osobností slovenskej histórie, ktoré doposiaľ neprávom ostávali mimo záujmu širšej verejnosti, hoci môžu byť inšpiratívne aj pre súčasníka.

❖ **Wandall-Holm, Iboja: Moruša. Žilina: Vydavateľstvo Absynt, 2016.** Spomienkový román dánskej spisovateľky a prekladateľky Iboje Wandall-Holm vyšiel na Slovensku prvýkrát pred trinástimi rokmi pod názvom *Zbohom, storočie*. Jeho aktuálna reedícia sa vrátila k pôvodnému názvu, pod akým vyšiel ešte v roku 1991 v Dánsku.

Vo svojej autobiografickej knihe *Moruša* spomína Iboja Wandall-Holm na roky strávené v medzivojnovom Mikuláši, útek do Maďarska po vzniku Slovenského štátu i na peklo koncentračného tábora v Osvienčime, ktoré sa jej akoby zázrakom podarilo prežiť. Tragicky však prišla o oboch rodičov i dvoch najmladších súrodencov. Rozpráva i o svojom návrate do povojnového Mikuláša, období pražských štúdií, práci v Československom rozhlase a prvých rokoch v komunistickom Československu, až kým v roku 1956 neodišla so svojím manželom do Dánska, kde sa začala úplne nová kapitola jej života.

Požičajúc si slová Ivana Laučíka, *Moruša* Iboje Wandall-Holm je „autentickým svedectvom o jednom ľudskom živote i o sile humanistickej Európy – o dedičstve, ktoré nezničil ani Osvienčim.“

❖ **Kollár, Daniel: Miloš Janoška, život a Krásy Slovenska. Bratislava: DAJAMA, 2016.** Miloš Janoška (1884 – 1963) patrí k neodmysliteľným postavám histórie Liptovského Mikuláša a Liptova. Od detstva a mladých rokov aktívny turista a výletník, neskôr aj učiteľ a školský inšpektor, kultúrny dejateľ, vydavateľ a publicista, zakladateľ časopisu *Krásy Slovenska*, verejný funkcionár... Spomienky na svoj činný život zanechal v nedokončenom, no originálnom rukopise s názvom *Po stopách pamäte*. Tento rukopis sa stal základom biografickej knižky, ktorá vyšla v roku 95. výročia vzniku časopisu *Krásy Slovenska*. Citácie z rukopisu s komentármi Daniela Kollára spolu s desiatkami historických fotografií podávajú nielen autentický obraz o Janoškovom živote, ale sú aj svedectvom o dobe, ľuďoch, udalostiach či miestach – veď žil „v časoch veľmi pamätných, často pohnutých, nepokojných, vojnových a pre život národov i jednotlivcov neobyčajne významných.“

-zum-, -lr-

Spomienka nad školskou fotografiou z roku 1937:

Na svoje kamarátky z detstva, Žeňku a Margitu Fuchsové, spomína Emília Cakociová, rod. Beťková, rodáčka z Okoličného

V minuloročných Múzejných starinkách sme priniesli osviečimské svedectvo MUDr. Margity Schwalbovej pri príležitosti 100. výročia jej narodenia. Spomínala na mnohé svoje spoluväzenkyne, najmä tie z jej rodného mesta a v prepise nahrávky z jej rozprávania v roku 1997 nájdeme i svedectvo o smrti mladučky Žeňky Fuchsovej z Okoličného. Vtedy toto meno bolo známe ešte niekoľkým ľuďom z auditória. Prešlo ďalších takmer dvadsať rokov a naša bývalá spolupracovníčka, dlhoročná čitateľka Múzejných stariniek, pani Emília Cakociová, priniesla do múzea svoju školskú fotografiu z roku 1937 s vysvetlením, že Žeňku i jej rodinu dobre poznala, boli kamarátky a spolužiačky. Fotografiu darovala múzeu a k nej to najdôležitejšie – spomienku z detstva a smutný príbeh, mená a súvislosti, ktoré robia zo starej školskej fotografie historický dokument.

• Prváci a druháci obecnej školy v Okoličnom s učiteľom a správcom školy Kornelom Rapošom, 1937.

Milka, vtedy ešte Beťková, bola v roku 1937 druháčka, chodila do obecnej školy v Okoličnom. Učil ich pán učiteľ Kornel Rapoš, deti ho oslovovali „pán správca“. V jednej triede sa učili prváci i druháci a pravdepodobne niekedy na začiatku leta, koncom školského roku, pózovali fotografovi, aby urobil tradičnú spoločnú fotku. Škola bola obecná, chodili do nej deti rôznych vierovyznaní. Celkom vľavo dole sedia tri deti, navonok sa nelíšiace od ostatných. Ale predsa – malý, asi trojročný chlapec vekom medzi sedem-osemročnými deťmi veľmi nezapadá. Dievčatá v bielych golieroch vľavo od neho sú jeho sestry Žeňka a Margita Fuchsové. Žeňka bola druháčka, Milkina vrstovníčka, Gitka práve končila prvý ročník. Ich malého brata Maxa školáci posadili medzi seba, asi aby mu nebolo ľúto, že nebude na fotke.

Rodina malého židovského obchodníka Fuchsa sa prisťahovala do Okoličného v tom istom roku 1937. Prišli z Poľska, pravdepodobne ustupovali pred rozmáhajúcim sa antisemitizmom a na Slovensko sa snažili nájsť lepšie miesto pre život. Nasťahovali sa do malého domčeka pri hlavnej ceste, východne od okoličianskej zvonice. Domček dodnes stojí. Fuchsovci dom zväčšili a zriadili si v ňom obchodík s potravinami. Milka Beťková, ktorá bývala len kúsok od nich, našla v Gitke a Žeňke nové kamarátky. Navzájom sa navštevovali, hrávali sa spolu, v zime sa sánkovali. Milka si spomína, ako Žeňka raz pri sánkovačke spadla do kadľuby vyrúbanej v zamrzutej Okoličianke. A keď sa doma sušila na pripecku, na dôvažok sa ešte obarila horúcou vodou z hrnca, ktorý stál na peci...

Od fotenia prešlo päť rokov. Opäť bola jar, svätodušné sviatky. Veľa vecí sa zmenilo. Bola vojna, na Slovensku začali platiť diskriminačné protizidovské zákony. Neboli to formálne ustanovenia. Zasiahli hrôzostrašným spôsobom do života desaťtisícov slovenských Židov. Aj v Liptovskom Sv. Mikuláši pristavili transporty zostavené z dobytých vagónov. Emília Cakociová spomína:

„Židov v Okoličnom brali v štyridsiatom druhom – bolo to v máji a bolo Ducha, svätodušná nedela. A my sme šli z mikulášskeho kostola, to vtedy sa chodilo – veľký sprievod, to keď si pozrela na konci mesta a smerom na Okoličné, to bola čierňava, toľko ľudí... Tak sme prišli z kostola, ale sme nič nevedeli, tieto deti bývali tri domy ďalej – len sme prišli a tam už stál furman na doštiaku a bral ich – a ona, ich mama strašne kričala, kričala tomu furmanovi – Pôjdeš aj ty zajtra! – Ona ho poznala, ale nie tak bližšie... Napríklad môjmu otcovi sa neopovážili tí gardisti povedať, že poďte a zapriahnite – lebo môj otec bol taký mocný chlap a otec by ani neboli šli, lebo to sme sa s Fuchsovcami dobre poznali. Tí gardisti, čo ich brali, to boli takí mladí, ale neboli to Okoličania. Toto boli cudzí. No a my sme šli pozerať, čo sa to robí a my sme plakali s nimi, keď ich brali. Ale gardisti povedali – Hej, plačete za nimi? Aj vás zoberieme! – a my sme sa vystrašili, chytro sme sa domov rozprchli. Tak sme už len videli, ako si posadali do toho doštiaku a nič naozaj nemali, len dáke také tašky a toľko sme sa dozvedeli, že ich to zhromaždili do kasární pod Hájom, no a odtiaľ išli potom do tých vagónov. No a ako šli, ich tam triedili, tak sa podarilo tejto Margite aj s otcem voľáko utiecť. Žeňka a Maxo zahynuli aj s mamou. Otec si nepamätám ako sa volal prvým menom – len do Fuchsov sme ich volali a chodili sme tam nakupovať... Po vojne prišli k nám, len otec s Margitou, lebo to takí dobrí priatelia boli s našimi, napríklad keď on predával tie potraviny, tak otec mu z mesta, z veľkoskladu koľko razy bol po tie potraviny. Ale ani sa dáko do reči nedal – len taký bol utrápený, že vôbec nevie, kde je žena aj tých dvoje detí. Ani to nechcel rozprávať, ako sa dostal na ten útek, ešte aj s tým dievčaťom, nebolo dáko s ním reči, taký bol rozcitlivý... Len sa prišli pozrieť, ukázať, že sú živí, že sú tu. A viac sa už potom neozvali. A viem, že odišli do Izraela, to viem...“

Lubica Rybárska

Túto spomienku venujeme Fuchsovcovi, ktorých rodinu zničila vojna a nezmyselná nenávisť. Emílii Cakociovej ďakujeme za darovanú fotografiu i spomienku.

• Žeňka, Margita a Max Fuchsovci... a ich kamarátka Milka Beťková.

Reštaurovanie secesného detského kočíka z roku 1910 z rodiny garbiara Mateja Žuffu

Projekt na zreštaurovanie a kompletizáciu torza secesného kočíka (strieška a korbička bez podvozku a rukoväte) z roku 1910 je súčasťou dlhodobého zámeru Múzea Janka Kráľa mapovať históriu významných liptovskomikulášskych rodín prostredníctvom zbierania trojrozmerných, plošných i textových dokumentov a následne ich sprístupňovať širokej laickej i odbornej verejnosti.

• Kočík na fotografii z roku 1910.

Kočík pochádza z rodiny liptovskomikulášskeho továrnikara Mateja Žuffu (1851 – 1914). Rodák z garbiarskej Vrbice sa vypracoval na spolumajiteľa a neskôr jediného majiteľa jednej z mikulášskych garbiarskych fabrik. Zároveň bol funkcionárom niekoľkých cirkevných, finančných a verejných inštitúcií. Mal deväť detí. Rodina si kočík zaobstarala po tom, čo sa Matejovi Žuffovi a jeho druhej manželke Anne, rodenej Porubskej, narodila najmladšia dcéra Viera (1910 – 2003). Kočík slúžil aj ďalšej generácii detí v rodine. Pravdepodobne koncom druhej svetovej vojny bol kočík rozobratý, podvozok bol použitý na iné účely, zatiaľ čo korbička a strieška kočíka chýtrali ako nepotrebné. V roku 2001 ich vnučka Mateja Žuffu odovzdala Múzeu Janka Kráľa. Napriek nespornej historickej a estetickému hodnote bol predmet v schátratej podobe expozíčne nepoužiteľný, jeho stav zodpovedal veku a okolnostiam, ktorými rodina v priebehu storočia prešla.

• Kočík na fotografii v roku 1943.

Spolu s kočíkom dostalo múzeum aj dve dobové fotografie s jeho vyobrazeniami z roku 1910 a 1943. Práve fotografie a spolupráca s kolegami zo SNM – Múzea bábkárskych kultúr a hračiek na hrade Modrý Kameň inšpirovali k vypracovaniu a predloženiu projektu na zreštaurovanie kočíka. Na fotografiách je totiž zreteľná pôvodná podoba kočíka, je možné podľa nich určiť typ chýbajúceho podvozku, nájsť dobové originálne súčiastky, prípadne vyrobiť chýbajúce. Projekt uspel a verejnoprávny Fond na podporu umenia mu pridelil celú požadovanú sumu 2 200 eur.

Podľa dostupnej literatúry (Holásková, K. – Holásek, B.: Kočárky. Proměny historického kočárku, Vydavatelstvo Fontána, 2007) ide o kočík nemeckej výroby, s kovovým odpruženým podvozkom, s rôznou veľkosťou predných a zadných kolies. Korbička je z dreva, s výzdobou zo štiepaného španielskeho rákosia (pedig), strieška je z impregnovaného textilu, rukoväť je secesne tvarovaná, s porcelánovým alebo dreveným držadlom.

Vzhľadom na to, že kočík je vyrobený z niekoľkých druhov materiálu, jeho reštaurovanie zastrešili dve bratislavské reštaurátorky: doc. Sylvia Birkušová zreštauruje jeho textilné časti a Mgr. art. Jana Dušková obnoví drevené a kovové súčasti. Reštaurovaním bude dosiahnutý niekoľkonásobný efekt. Zachráni vzácný predmet s veľkou historickou, estetickou a dizajnerskou hodnotou, rozšíri zbierku kočíkov v Múzeu Janka Kráľa o atraktívnu muzeáliu a zároveň prispeje k dlhodobému múzejnému zámeru – dokumentovať život významných rodín v Liptovskom Mikuláši.

Reštaurovanie bude ukončené v máji 2017, veríme, že obnovený kočík predstavíme v našej výstavnej sieni i na stránkach Múzejných stariniek.

Lubica Rybárska
Foto: archív Múzea Janka Kráľa,
Ján Svidran

• Takto vyzeralo torzo kočíka pred reštaurovaním.

Z výstavnej siene:

Umenie kováčske IGORA ASTASIEVA

Od 10. februára do 10. apríla 2016 patrila výstavná sieň Múzea Janka Kráľa výstave s názvom **Umenie kováčske IGORA ASTASIEVA**. Predstavila práce umeleckého kováča, ktorý žije a tvorí v Liptovskom Mikuláši. Je držiteľom 2. ceny v kategórii klasických kováčskych prác z medzinárodného kováčskeho festivalu *Hefaiston*, ktorý sa každoročne koná na moravskom hrade Helfštýn. Fotografie jeho umeleckých výrobkov boli uverejnené aj v prestížnom nemeckom časopise *Hefaistos*.

• Igor Astasiev vo svojej kováčskej dielni.

Igor, občianskym menom Astasievski, absolvoval v roku 1999 Petrohradskú štátnu univerzitu filmu a televízie. Niekoľko rokov pracoval ako zvukový režisér v oblasti nahrávania hudby, neskôr pracoval vo filmovej výrobe. O svojich doterajších umeleckých osudoch a podnetoch prezradil:

„Narodil som sa v roku 1974 v Petrohrade. Obaja moji dedovia boli podplukovníkmi delostrelectva. Otec bol vedec, vynálezca v oblasti fyziky a matematiky, ktorý sa vo voľnom čase venoval sochárstvu. Keď som mal dvanásť rokov, prečítal som si českú knihu Umelecké kováčstvo a zámočníctvo od Semeráka a Bohmanna. Vtedy sa začal môj záujem o toto povolanie. V tom čase som však chodil do hudobnej

školy a dával som prednosť hudbe... Jedného dňa som prišiel na to, že je načase zmeniť svoje povolanie na niečo viac chlapecké a viac tvorivé, a tak som sa rozhodol, že budem kováč. V roku 2008 som sa presťahoval na Slovensko a založil som si vlastnú kováčsku dielňu...“

Vystavené umelecké práce a fotografie niektorých realizácií Igora Astasieva v Liptove naznačili, akým smerom sa uberá umelecké kováčstvo v súčasnosti. Potvrdzujú, že záujem o tento druh umenia je na vzostupe.

Dve jeho kováčske diela môže návštevník Múzea Janka Kráľa kedýkoľvek obdivovať v jednom z podbrání múzea na Námestí osloboditeľov, pri vstupe do hlavnej expozície. Ide o umelecké mreže. Jedna uzatvára južné podbranie zo západu, ďalšia kovaná mreža z dielne Igora Astasieva tvorí vstup do expozície Mikulášska mučiarení. Práce boli financované vďaka projektu cezhraničnej spolupráce Slovensko – Poľsko s názvom *Jánošík, 300 rokov legendy*.

• Jedna z mreží z dielne Igora Astasieva uzatvára južné podbranie Múzea Janka Kráľa zo západu.

• Z februárovej vernisáže.

Výstava zároveň priblížila kováčstvo ako jedno z najstarších remesiel na svete v jeho historickom kontexte. Upozornila na skutočnosť, že Slovania patrili k najlepším kováčom v Európe a najstarším písomne doloženým mikulášskym cechom bol práve cech kováčov, ktorého artikuly schválili šľachtici Pongrádcovi v roku 1617. Súčasťou výstavy boli aj kované dvere datované rokom 1699 zo zbierok nášho múzea. Tieto dvere, ktoré pred vyše tristo rokmi vyrobil neznámy kováč s iniciálami MW, môžu návštevníci vidieť aj po ukončení výstavy – sú súčasťou stálej expozície Kapitoly z histórie mesta Liptovský Mikuláš.

Ružena Antolová
Foto: Ján Svidran